

УДК 005.51+005.932

Костіна К.В.
аспірантКиївського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана**ЕВОЛЮЦІЯ ЛОГІСТИКИ У СВІТІ:
ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ, ЕТАПИ, РОЛЬ****EVOLUTION OF LOGISTICS IN THE WORLD:
FACTORS OF APPEARANCE, STAGES, ROLE****АНОТАЦІЯ**

Стаття розглядає еволюцію розвитку логістики. Досліджено етимологію терміну «логістика» та історію його виникнення. Розглянуто три напрями її розвитку – військовий, математичний та економічний. Також виокремлено етапи розвитку логістики і зіставлено їх з етапами розвитку людства, обґрунтовано чинники виникнення логістики та роль у розвитку підприємств, економік країн і на міжнародному рівні.

Ключові слова: логістика, еволюція логістики, еволюція продуктивних сил, виникнення логістики, етапи розвитку логістики.

АННОТАЦИЯ

Статья рассматривает эволюцию развития логистики. Исследованы этимология термина «логистика» и история его возникновения. Рассмотрены три направления ее развития – военное, математическое и экономическое. Также выделены этапы развития логистики, которые сопоставлены с этапами развития человечества, обоснованы факторы возникновения логистики и её роль в развитии предприятий, экономик стран и на международном уровне.

Ключевые слова: логистика, эволюция логистики, эволюция производительных сил, возникновение логистики, этапы развития логистики.

ANNOTATION

The article considers the evolution of development of logistics. The etymology of the term «logistics» and history of its emergence are investigated. Three directions of its development – military, mathematical and economic are considered. Stages of development of logistics are also allocated and factors of emergence of logistics and a role in development of the enterprises, economies of the countries and at the international level are compared them with stages of development.

Keywords: logistics, evolution of logistics, evolution of productive forces, emergence of logistics, stages of development of logistics.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин сприяв появі логістичного підходу до управління підприємствами, яким успішно користуються провідні світові компанії. Логістика є вагомим інструментом підвищення конкурентоспроможності будь-якого підприємства. До того ж, нині логістичні концепції управління поширюються й стрімко набувають популярності серед українських компаній, що зумовлює необхідність її детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням еволюції логістики займалися чимало учених, таких як Б.А. Анікін, А.М. Гаджинський, С.В. Крикавський, Л.Б. Міротін, В.І. Сергеев, В.М. Кислий, Л.Л. Мешкова, В.Ф. Стукач та інші. Кожен із авторів має свою точку зору на періодизацію етапів розвитку логістики та чинники її виникнення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На жаль, погляди вищенаведених авторів не систематизовані і частково суперечать один одному. Тому існує необхідність систематизації етапів еволюції логістики на основі чітко визначеного критерію, а також їхньої детальної характеристики.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у систематизації етапів розвитку логістики на основі історико-логічного підходу та дослідженні чинників її виникнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття логістики має свою історію. Термін «логістика» з етимологічних (мовознавчих) позицій має такі грецькі корні, як logos (розум), logismos (розрахунок, роздуми, план), logo (думати, міркувати), logistica (мистецтво проведення розрахунків). Згідно з французькою інтерпретацією етимологію слова «логістика» пов'язують з loger (робити постій), що закріпилося потім в англійській мові як logistics – матеріально-технічне постачання, а з іншого боку, це організація та здійснення роботи тилу. А в грецькій мові logistike означає майстерність виконання розрахунків [1, ст. 8].

Переважає більшість науковців відносить походження слова логістика до Стародавньої Греції. Цієї точки зору дотримується Анікін Б. А. і вказує, що для древніх греків логістика представляла собою «майстерність рахувати» або «мистецтво міркувати, обчислювати», а вищих державних чиновників, які здійснювали контроль за господарською, торговою та фінансовою діяльністю, називали логістами. Мало місце застосування терміна «логістика» і в Римській імперії. Тут він використовувався як позначення правил розподілу продовольства, а служителі, які займалися розподілом продуктів харчування, носили титул «логісти» або «логістики» [2, ст. 9].

Цю думку розвиває А.Г. Кальченко, який у своєму підручнику робить акцент на військову справу. Він трактує слово «логістика» (від грец. logistike) як майстерність підраховувати, міркувати і вказує що воно бере свої витоки з часів Римської імперії, коли існували спеціальні службовці «логісти» або «логістики», які займалися розподілом продуктів харчування. Наукою логістика стала завдяки військовій справі [3, ст. 6].

Таким чином, з історичної точки зору, термін «логістика» розглядається з позицій математики, військової справи та економіки.

Так, німецький філософ, фізик, математик Вільгельм Лейбніц (XVII–XVIII ст.) називав логістикою математичну логіку. Таке розуміння було офіційно закріплене на філософському конгресі у Женеві в 1904 р. Перша згадка про логістику в літературі датується 1780 р. У 1830 р. Швейцарський барон, французький генерал, військовий теоретик А.А. Жоміні у своєму творі «Трактат про мистецтво воєн» визначає логістику як третю гілку військової науки поряд із стратегією і тактикою [4, ст. 11].

Ще один напрям розвитку логістики – економічний. Тут під логістикою розуміється науково-практичний напрям господарювання, що полягає в ефективному управлінні матеріальними і пов'язаними з ними інформаційними та фінансовими потоками в сферах виробництва та обігу. Початок широкого використання логістики в економіці припадає на 60-70-ті роки XX століття і пов'язано з досягненнями в області комунікаційних технологій. З'явилася можливість наскрізного моніторингу всіх етапів руху сировини, деталей і готової продукції, що дав змогу чітко побачити величезні втрати, яких припускаються в традиційних схемах управління матеріальними потоками. Суттєвий економічний виграв, отримуваний від використання логістики в економіці, сприяв орієнтації партнерів на співпрацю в області просування товарів [5, ст. 19].

Для розуміння логістики, усвідомлення її суті варто дослідити причини її зародження, етапи, які вона пройшла на шляху свого становлення як науки. Ми пропонуємо застосувати історико-логічний підхід. Даний підхід використав у своїй праці О.О. Єранкін, згідно з яким було розглянуто еволюцію маркетингу. За допомогою підходу було доведено, що еволюція маркетингу – цілком логічний і закономірний процес, який абсолютно корелює із еволюцією продуктивних сил та відносин людства, а коло завдань, які вирішувалися за допомогою маркетингу, його теоретична і практична значущість незмінно зростали на кожному етапі еволюції [6, с. 38-43]. Можливість застосування цього підходу полягає у тісному взаємозв'язку логістики з маркетингом. Результати застосування історико-логічного підходу з метою розгляду еволюції логістики як відповідь на зміни в розвитку суспільства продемонстровано у таблицях 1.1-1.3.

Перший, дологістичний етап еволюції логістики розглянемо у таблиці 1.1.

Отже, в результаті еволюції відносин людства *індустріальна епоха* збіглася з *дологістичним етапом* розвитку логістики, що характеризується спробами інтеграції постачальних, виробничих, а також розподільчих систем; фрагментарним характером управління матеріальним розподілом; розглядом транспорту та

Таблиця 1.1

Дологістичний етап розвитку логістики у світі та відповідність його еволюції суспільства

Етапи розвитку людства		Етапи розвитку логістики		
Назва етапу, період	Характеристика	Назва етапу (під етапу), період	Автори	Характеристика
І. Індустріальна епоха – друга половина XIX – середина XX століття	Заміна економіки, що базується на ручній праці, на ту, основою якої є машинне виробництво. Основною формою організації виробництва стає фабрика. Впровадження у виробництво нових наукових досягнень (паровий двигун), поява парових, залізниць, електроенергії	І. Дологістичний – до 50-х років XX століття	Л.Л. Мешкова, Б.А. Анікін, В.М. Кислий, А.Н. Тихомирова	Спроби інтеграції постачальних, виробничих, а також розподільчих систем; фрагментарний характер управління матеріальним розподілом; транспорт та матеріально-технічне забезпечення розглядалися як два непов'язаних види діяльності; надання переваги оптимізації перевезень, необхідність контролю за перевезеннями, нанантажувально-розвантажувальними роботами, упаковкою, тощо

Джерело: розроблено автором

Таблиця 1.2

Класичний етап розвитку логістики у світі та відповідність його еволюції суспільства

Етапи розвитку людства		Етапи розвитку логістики		Характеристика
Назва етапу, період	Характеристика	Назва етапу (під етапу), період	Автори	
II. Постіндустріальна епоха – 50–70-і роки XX століття	Відбулася нова технічна революція. Перехід пріоритету з виробництва товарів до виробництва послуг, відтік працівників до сфери обслуговування. Підвищення якості життя	2. Класичний – 60–80-і роки XX століття	Л.Л. Мешкова, Б.А. Анікін, В.М. Кислий, О.А. Біловодська, А.Н. Тихомирова	Формування основних логістичних принципів і створення логістичних систем; інтеграція функцій товароруху (комплексний підхід); орієнтація на мінімізацію загальних витрат; компроміси між функціями логістики в межах одного підприємства
		а) Становлення (Т.В. Алесінська, Л.М. Гурч, Р.Б. Івуть), перший (А.М. Гаджинський, В.Є. Качуровський, Л.Л. Мешкова, В.Ф. Стукач), фрагментарної логістики (О.М. Горяїнов, Є.В. Крикавський) – 60-ті роки XX століття		Інтеграція окремих логістичних функцій в одну систему; внутрішньологістичний характер компромісів; концепція загальних витрат; дистрибуція уже готових товарів; початок формування теорії і практики логістичного управління
		б) Розвитку (Т.В. Алесінська, Л.Б. Міротін, В.І. Сергєєв, Л.М. Гурч) – 70-ті роки XX століття		Енергетична криза; пошук шляхів раціонального використання ресурсів; охоплення виробництва логістичним управлінням; впровадження АСУ; компроміси між функціями логістики в межах не лише одного підприємства, а і між підприємствами

Джерело: розроблено автором

Таблиця 1.3

Етап неологістики та відповідність його еволюції суспільства

Етапи розвитку людства		Етапи розвитку логістики		Характеристика
Назва етапу, період	Характеристика	Назва етапу (під етапу), період	Автори	
III. Інформаційна епоха (інформаційна ера) – 70-ті роки XX століття – теперішній час	Перехід до економіки, в якій інформація є головним товаром. Утвердження глобальних комунікацій завдяки впровадженню комп'ютерних технологій. Посилення тенденції глобалізації	3. Неологістики – 80-ті роки XX століття – теперішній час	Л.Л. Мешкова, Б.А. Анікін, В.М. Кислий, А.Н. Тихомирова	Концепція загальної відповідальності (економічні, соціальні, екологічні, політичні аспекти); комплексний підхід (функції логістики як підсистема усієї системи підприємства); увага на міжфірмових компромісах (максимальний прибуток всіх учасників ланцюгу); логістичний ланцюг набуває вигляду: постачання – виробництво – збут
		а) Інтеграції (Т.В. Алесінська, Л.Б. Міротін, В.І. Сергєєв), другий (А.М. Гаджинський, В.Є. Качуровський, Л.Л. Мешкова, В.Ф. Стукач), часткової інтеграції (О.М. Горяїнов, Є.В. Крикавський) – 80-ті роки XX століття		Філософія всезагального управління якістю; управління сервісними потоками окрім матеріальних; логістичний ланцюг набув вигляду закупівля- виробництво-розподіл-продаж; передача логістичних функцій підприємства спеціалізованим логістичним фірмам; впровадження ІТК, використання спеціалізованого програмного забезпечення; підвищення кваліфікації персоналу; довгострокове планування логістичної діяльності підприємств
		б) Глобалізації (Т.В. Алесінська), третій (А.М. Гаджинський, В.Є. Качуровський, Л.Л. Мешкова, В.Ф. Стукач), цілісної інтеграції (О.М. Горяїнов, Є.В. Крикавський) – 90-ті роки XX століття – теперішній час		Поява спеціалізованих логістичних підприємств; завершення інтеграційних процесів в ЛІС; сучасні ІКТ; моніторинг всіх стадій пересування продукції; глобальний рівень діяльності компанії; знання законодавства країни-партнерів (митне, податкове, тощо)

Джерело: розроблено автором

матеріально-технічного забезпечення як двох непов'язаних видів діяльності; наданням переваги оптимізації перевезень, необхідності контролю за перевезеннями, навантажувально-розвантажувальним роботам, упаковці [7, с. 65].

Розглянемо другий етап еволюції логістики у таблиці 1.2.

Таким чином, *постіндустріальна епоха* (50–70-ті роки ХХ століття) збіглася з *класичним етапом* розвитку логістики (60–80-ті роки ХХ століття), що характеризується формуванням основних логістичних принципів і створенням логістичних систем; інтеграцією функцій товароруку (комплексний підхід); орієнтацією на мінімізацію загальних витрат. У цьому етапі можна виокремити два підетапи:

- *перший або фрагментарної логістики* (60-і роки ХХ століття) – початок формування теорії і практики логістичного управління, інтеграція окремих логістичних функцій в одну систему;

- *етап розвитку* (70-і роки ХХ століття) – енергетична криза, пошук шляхів раціонального використання ресурсів, впровадження АСУ [7, с. 65].

Наступний етап неологістики розглянемо у таблиці 1.3.

Інформаційна ера (70-ті роки ХХ століття – теперішній час) збігається із сучасним етапом *неологістики* (80-ті роки ХХ століття – теперішній час), де увага акцентується на концепції загальної відповідальності (економічні, соціальні, екологічні, політичні аспекти); комплексному підході (функції логістики як підсистема всієї системи підприємства); на міжфірмових компромісах. У цьому періоді виділяються також два під етапи:

- *другий, інтеграції або часткової інтеграції* (80-ті роки ХХ століття) – філософія всезагального управління якістю, передача логістичних функцій підприємства спеціалізованим логістичним фірмам, впровадження ПК;

- *третій, глобалізації або цілісної інтеграції* (90-ті роки ХХ століття – теперішній час) – завершення інтеграційних процесів у логістичних системах, сучасні ІКТ, моніторинг стадій пересування продукції [7, с. 65].

Отже, можна стверджувати, що поява логістики пов'язана не з економічною діяльністю окремих підприємств, а є наслідком діяльності окремих суспільних епох. Разом із цим поки залишається відкритим питання щодо появи логістики й пояснення причин того, чому вона зародилася в окремий науковий напрям саме у ХХ столітті. Ми вважаємо, що це сталося у результаті взаємозв'язку комплексу чинників та їх синергії. Схему виникнення логістики як системи взаємодії низки важливих чинників зображено схематично (рис. 1.1).

Стисло пояснимо дії зазначених чинників. Важливу роль відіграє *ускладнення ринкового середовища*, а саме технологічної, економічної та конкурентної його компонент. *Науково-технічна революція* уможливила формування єдиного світового ринку. Водночас нагромаджених до ХІХ століття економічною наукою знань бракувало. Відтак економічна наука мусила отримати своєрідне «замовлення» від бізнесового життя, щоб узагальнити розмаїття зв'язків і відносин у процесі створення та руху продукції і капіталів [6, с. 14-15]. *Становлення концепції маркетингу*, тобто перехід від ринку виробника до ринку споживача, сприяло пошуку нових шляхів підвищення конкурентоспроможності. Одним із таких шляхів стало поліпшення роботи у сфері збуту продукції, покращення якості постачання. Таким чином, *конкурентоспроможність підприємства стала залежати і від якості процесів розподілу продукції*. Це у свою чергу сприяло розробці нових теорій, методів і моделей у логістиці. Зокрема, популярності набула *теорія компромісів*, суть якої полягає у врахуванні інтересів усіх учасників логістичного ланцюга. Таким чином, ця теорія базується на ефекті синергії. Також з'явилися теорія систем (розгляд логістичного ланцюга як єдиної системи). Ці теорії дали можливість *зменшити грошові витрати і витрати часу*. Ще одним важливим чинником «зародження» логістики в окремий економічний напрям стала *енергетична криза 70-х років ХХ століття*, що була спровокована політичними подіями, наслідками якої стало підвищення цін на енергоносії. У результаті виробники змушені були шукати шляхи економії, зокрема зниження вартості перевезень.

Отже, з моменту зародження логістика безперервно та активно розвивається і відіграє важливу роль у розвитку окремих підприємств, економік країн чи світової економіки.

На міжнародному рівні логістика покликана виконувати такі завдання: брати участь в організації міжнародних каналів розподілу; створювати логістичну інфраструктуру; сприяти погли-

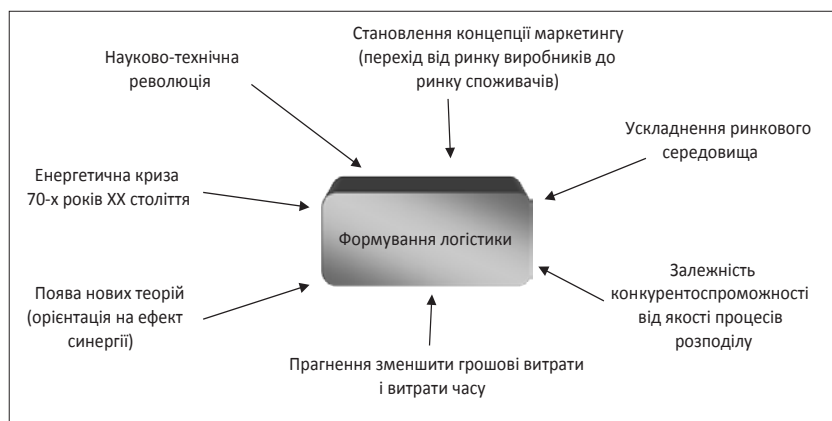

Рис. 1.1. Визначальні чинники формування логістики

Джерело: розроблено автором

бленню інтеграційних процесів; формувати міжнародні логістичні системи, організації тощо.

На рівні економіки окремої країни логістика покликана сприяти забезпеченню потреб населення в якійсій продукції за прийнятними цінами за допомогою різних шляхів: створенню і розвитку логістичної інфраструктури, ефективної діяльності логістичних союзів чи організацій, підготовці висококваліфікованих спеціалістів з логістики, інформаційного забезпечення виробників, сприяти поглибленню інтеграції виробників тощо.

На рівні підприємства логістика є інструментом підвищення його конкурентоспроможності. Вона вирішує різні завдання у розрізі її функціональних областей: збуту, постачання, запасів, транспортної логістики, виробничих процесів, складування, інформаційної логістики, логістики сервісного обслуговування.

Висновки. У своєму розвитку логістика пройшла три етапи, які тісно корелюють з етапами розвитку суспільства. Тому поява логістики є об'єктивним явищем, вона породжена еволюцією суспільства та революційними змінами в економіці і техніці. Разом з цими змінами

розвивається та удосконалюється логістика. Перспективою для подальшого вивчення є еволюція логістики в Україні, дослідження та застосування її провідних методик і концепцій на вітчизняних підприємствах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Івуть Р.Б. Логістика / Р.Б. Івуть, С.А. Нарушевич. – Мн. : БНТУ, 2004. – 328 с.
2. Аникин Б.А. Логістика : учебное пособие. – Издательский Дом «ИНФРА-М», 2011. – 325 с.
3. Кальченко А.Г. Логістика : підручник. – К. : КНЕУ, 2003. – 284 с.
4. Крикавський С.В. Логістика. Основи теорії. – Львів : Інтеллект-Захід, 2004. – 414 с.
5. Гаджинский А.М. Логістика : учебник / А.М. Гаджинский. – 20-е изд. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2012. – 484 с.
6. Єранкін О.О. Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації : монографія / О.О. Єранкін. – К. : КНЕУ, 2009. – 419 [5] с.
7. Костіна К.В. Взаємозв'язок еволюції логістики з розвитком світових економічних процесів / К.В. Костіна // Економіка і менеджмент. – 2015 : перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць у 9 т. – Дніпропетровськ, 2015. – Т. 1. – С. 64-66.